

İDEAL ÂLİM

Nureddin Yıldız'ın "Hadislerle Diriliş" (33.) dersidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. وَصَلَّى اللَّهُ وَسَلَّم عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed aleyhisselama, ailesine, ashabına salat ve selam olsun.

Allah'ın izniyle ilim talebeleriyiz. Rabbimiz bizi ilme talip kimseler olarak kabul buyursun diye niyaz ediyoruz. Âlim olamasak da âlimleri sevenlerden ve ilim için gayret edenlerden olmayı temenni ediyoruz. Dolayısıyla bizim bir 'ideal âlim' anlayışımız olması lazım.

Her kütüphanesi büyük olanı âlim diye el üstünde mi tutacağız yoksa bir âlim profilimiz var ve bu profilin içini doldurana mı 'âlim' diyoruz? Konuşmasını beğendiğimiz, çok kitap yazan veya şöhreti olan kimsenin peşinden mi gideceğiz?

Hâlbuki biz akidesi ve bir 'cemaat' anlayışı olan insanlarız. Orta yerden, filanca meşhurdur diye birinin peşinden gidecek hâlimiz yoktur. Eğer gün geldi de Müslümanlar, televizyondaki şöhretine göre insanlara âlim diyorlarsa sapla saman birbirine karıştı demektir. Daha popüler veya heyecanlı konuşan mı yoksa Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden vârisliği daha kati olan mı âlimdir? Bu tahkikimizi çok derin yapmak zorundayız.

İlmi ve ilim adamını sürekli övüyoruz. Dolayısıyla her meşhurun peşinden gitmek gerekir mi diye endişemiz ve merakımız olabilir. Hangi âlimin peşinden gidileceğine dair özellikle bizim diyarımızdaki gibi Kur'an-ı Kerim'in dili olan Arapça'yı ana dili olarak kullanmayan İslam topraklarında yaşayan Müslümanlar'ın, seçici bir âlim profilleri olması lazım. Aksi takdirde çok isabetli bir tercih yapmış olmayız.

Elbette iç dünyamıza ait kararı Allah verecek. Kimin ne kadar değerli âlim olduğunu kıyamet günü göreceğiz. Bizim zahiren "böylesini istiyoruz" diyebileceğimiz bir tahmin yapmamız mümkündür; kalpleri Allah bilir. Tarihimiz bu tür örneklerle doludur.

Biz herhangi bir şekilde insanların imanı, takvası, Allah'a yakınlığı ve ihlasıyla ilgili bir karar veremeyiz. Bunu yaptığımız an dalalet ve yanlış olan bir iş yapmış oluruz. Kimsenin ihlas ve imanını irdeleyemeyiz ama filan âlim benim için daha yararlıdır diyebiliriz. Kalite savaşımdan çok, bize lazım olan arayışımızı ispat etmiş olabiliriz.

Âlim kime denir?

Bir: Âlim dediğimiz insan; ayet, hadis, sahabe ve tâbiin sözünü kaynak olarak kullanan insandır.

Bir saatlik konuşmasında beş sözünden biri Yunus Emre'den alıntı olan insan bizim aradığımız âlim değildir. Beş sözünden dördü Celaledin-i Rumî'den alıntı olmamalıdır. Mehmet Akif Ersoy'la konuşmasını donatan insan kötü insandır demiyoruz. Yunus Emre'den alıntı haram değil, günah değil ama bunu gazeteciler yapsın.

Cuma hutbeleri Yunus Emre'nin hakkı değildir. Cuma hutbesi ibadettir. İbadet de Yunus Emre üzerinden yapılamaz. Cuma hutbesinde Allah ve Resûlü konuşulmalıdır. Bir âlim ayet ve hadis üzerinden yürümelidir. Bir saat konuşuyor, anlatıyor anlatıyor sonra da "Bakın, hadiste de böyle..." diyorsa bu yanlıştır. Peygamber aleyhisselamın sözünü payanda olarak kullanmaktır bu.

İdeal âlim, "Allah buyurdu ki..." diyerek konuşmaya başlar. "Resûlü buyurdu ki..." diyerek konuşmasını devam ettirir. "Bu hadis üzerine sahabeden filanca demişti ki..." diyerek devam eder. Hasan Basrî'den de örnek verir. Bunu ister Türkçe yapsın ister Japonca; bir insanın dili önemli değil, mantığı önemlidir. Allah'ın ve Peygamber'in buyurduğunun üzerinden yol alması başka şey, anlatıp

anlatıp sonra da ikna etmek için “Bak, ben kafadan konuşmuyorum; Peygamber de benim gibi düşünüyor” demeye gelecek çıkış yapması başka şey.

İmam Şafii'nin bir beyti: **الْعِلْمُ مَا كَانَ فِيهِ قَالَ حَدَّثَنَا وَمَا سِوَا ذَلِكَ وَسِوَا الشَّيْطَانِ**

“İlim dediğin **قَالَ حَدَّثَنَا** diye başlayan ifadelerdir. Gerisi şeytan vesveseleri.” **قَالَ حَدَّثَنَا** “Ben bu rivayeti filancadan duydum” demektir.

Bizim âlimimiz, bize Allah'ı tanıtan insandır. Görüldüklerinde Allah'ın hatırlandığı insanlara âlim diyoruz. Bilgin başka bir kimsedir. Unvan sahibi olmak da öyle.

Elbette bu, âlimlerin kendilerine ait düşüncelerini konuşmamları manasında değildir. Çünkü İmam Şafii de böyle dediği hâlde sonra ve öncesinde kendine ait pek çok şey konuştu. Fakat bir konuşmanın ana temasının Allah'a ve Peygamberi'ne ait olması başka şey, en sonunda bir hadis tercümesi geçivermesi başka şeydir.

Takvim yapraklarına bakıyoruz; birinci sayfasında 'günün sözü' bir ayet, öbür 'günün sözü' Yunus Emre'den, öbür söz Batılı bilmem kimden. Sözler güzel olabilir; ama bir gün Rabbimizin konuştuğu köşede öbür gün Batılı bilmem kim konuşamaz, Doğulu kimse bile konuşamamalı. Bu bir saygınlık meselesi. Nasıl Mushaf-ı Şerif'i kütüphanede romanların yanına koymuyoruz; böyle laubali takvimleri de evimize sokmak istemiyoruz.

İki: Bu âlimin ideal gördüğü ve peşinden gitmek istediği insanlar çağdaşları değildir, ümmet-i Muhammed'in geçmiş büyükleridir. Üzerinden en az yüz sene geçmedikçe bir âlimi peşinden gidilecek âlim olarak görmez. Hoca olarak, saygın biri olarak görür; bu ayrı mesele ama eserleri tenkit edilmiş mi edilmemiş mi, hataları ortaya çıkmış mı çıkmamış mı, dünyaya bakışı ne kadar isabetli ne kadar isabetsiz; bunların anlaşılması üzerinden asgarî bir asır geçmesiyle belli olur.

Ebu Hanife rahmetullahi aleyh, peşinden gitmeyi şeref kabul ettiğimiz bir Allah dostu. Çünkü bin iki yüz senedir binlerce insan Ebu Hanife'ye sataşüyor. On binlerce insan da Ebu Hanife'den Allah'ı ve Peygamberi'ni öğreniyor. Ebu Hanife'ye sataşmak, bir zamanlar nerdeyse talebeliğin ve âlimliğin şartları hâline gelmiş, sataşan sataşana. Sonunda Ebu Hanife'ye yücelmesi için hizmet etmişler meğer. Onlar sataştıkça Ebu Hanife'nin ne kadar haklı olduğu ortaya çıkmış.

Niye Ahmed bin Hanbel'in mezhebi üzerinden bir İslam devleti kurulamadı? Çünkü kıyasın fazla uygulanmadığı bir mezhep. Şimdi Suudi Arabistan'a Hanbelî mezhebi yerleştirildi. Her ne kadar biz Hanbelî mezhebini başımızda taç olarak kabul ediyorsak da Suudi Arabistan'da niçin 'mezhepsiz' deniyor âlimlere? Aslında mezhepsiz değildirler. Hanbelîlik Suudi Arabistan gibi yirmi küsur milyonluk üstelik şeriat devleti olduğunu söyleyen bir devletin idare edilmesi için yeterli değildir. Açılımı dar bir mezheptir. Orada din işlerinden mesul olan heyete bakınız; Hanbelî mezhebi ile bağlı tutmuyorlar kendilerini, hangi mezhepten fetva alabiliyorlarsa onu uyguluyorlar.

Burada Ahmed bin Hanbel'in mezhebini basit görmüş olmuyoruz. Böyle bir Allah dostuna saygısızlıkla dirilmek istemeyiz kıyamet günü ama Ebu Hanife ve Ebu Hanife'nin açtığı kıyas olmasaydı, o mantık geliştirilmeseydi, İslam ihtiyaçlara cevap verebilir bir din olmayacaktı. Ya da isteyen istediği gibi fetva verecek, din uygulayacak; Müslümanlar bir şeyi Kur'an'a benzeterek yapma yüceliğinden keyfine göre yapma sefahatine düşecekti. Bu sebeple Ebu Hanife'ye sataşıldı, sataşıldı; sonra bakıldı ki bu sataşmalar hep onun daha parlamasına yararmış. Rahmetullahi aleyhim cemian.

Âlimleri didik didik edebilmeli ve bunun üzerinden İbni Hacer'e, Suyutî'ye, Zehebî'ye hayran olmalıyız.

İdeal alacağımız âlim, bu zamanın şu veya bu hocası değildir. Yüz sene öncesini de aşmış, asırlar öncesine gidebilmiş âlimler örneğimiz olmalıydılar. Şimdiki filanca yazar-çizerin peşinden giden, henüz emekleme çağında demektir.

Üç: Ümmet-i Muhammed'in âlimi olacak. Hanefî mezhebinin, Malikîler'in ya da Eşarîler'in, Nakşîler'in veya Kadirîler'in âlimi değil; ümmet-i Muhammed'in âlimi. Ama Eşarî-Kadirî tarikatından, Nakşî-Hanefî mezhebinden olabilir elbette. Zaten olacak, nüfus kâğıdı olmadan olmaz.

İnsan, dünyada yaşayan insandır ama Türkiye nüfus kâğıdı taşıyordur. Türkiye nüfus kâğıdı taşımak dünyayı reddetmek midir? Biz dünyanın insanıyız ama Türkiye nüfus kâğıdı taşıyoruz. Maturidî'yim ama ümmet-i Muhammed'den biriyim. Nakşî tarikatındandır, başımızın üstündedir, Allah mübarek etsin ama ümmetin âlimidir. Sohbetleri, konuşmaları, kitapları, çalışmaları, gezileri ümmet mantıklıdır. Çevresi büyüktür. Kendini tarikatıyla daraltmış değildir.

Beni Resûlullah'ın vekili olmaya muktedir birisi taşıyabilir. Aksi takdirde sen âlimsin ama senin ilmin ve kimliğin beni peşinden sürükleyecek kapasitede değil demektir.

Âlimler ulu'l-emrdir. Yani peygamberin vârisleri ve Allah'ın şeriatının temsilcileridirler. Bu çaptaki insanların kapasitesinin küçük olması suç değildir ama küçük kapasiteyle büyük projenin başında durmaları doğru değildir. Kapasiten küçükse ümmetin alt birimlerinde dur. Sesini soluğunu çıkarma. Sen insanlara fıkıh-hadis öğret. Âlimlerin peşinden gitmeyi öğret, 'peşimden gelin' deme veya tevazu numaraları yapıp o numaralarla kendini büyötmeye kalkma. O numaralarla insanlar seni ideal ve peşinden gidilmesi gereken kimse olarak görmesinler.

Kadınların İslam şeriatını öğrenmelerinin gerekliliğiyle mevcut şartlarda onların İslam öğrenmesinin zor olduğu arasındaki farkı hâlâ anlayamamış kişi de âlim olamaz. "Biz kadınlarımızı okutacak durumda değiliz" başka şey, "ne yapacak kadınlar Arapçayı, fıkıhı" demek başka şeydir.

Dört: Âlim olandan kasıt; illa Ezher mezunu olmak veya olmamak ya da medrese/ilahiyat mezunu olmak veya olmamak değildir. Diplomasının olması, onun diplomasına değil diplomasının ona hizmet etmesi şartıyla iyi bile olur. Mesele o diplomada yazan unvanlarını önümüze çıkarması, unvanların pratiğini bize göstermesidir.

Hadis âlimi misin; ümmetimiz hadisleri senin üzerinde görmeli. Fıkıh âlimi misin; ümmet fıkıh sende görmeli. Fıkıh incelik demektir, sen kaba bir adam olamazsın. Fıkıh, adı üstünde 'ince' demek. 'Tefekkuh' (fıkıhçı olmak), ince düşünen ve ince hesap yapan adam olmak demektir. Ölçüsü, konuşması, tavrı ve kimliği kaba birinden fakih olmaz.

Bu ümmetin âlimi diplomasını değil, diplomasının pratiğini gösteren insandır. Zaten ilim tevazu gerektirir. Tevazu; kâğıda, paraya ve şöhrete dayanmamak demektir. Eğer bir âlim, önüme kimliği ve şahsiyetinden önce belgelerini koyuyorsa o âlimliğin içini oymuş demektir. Biz de böylesini âlim koltuğuna oturtmaktan herhangi bir şekilde hoşlanmayız çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem her yerde peygamberliğiyle bilinmekten bile hoşlanmadı. Nihayetinde "Güneşte kurutulmuş et ve ekmek yiyen bir kadının çocuğuyum" diyen bir Peygamber'im var benim ki dağlar önünde eritmeye hazır bir kimliğe sahipti hâlbuki.

Beş: Peşinden gideceğimiz âlimin özelliklerini ve üstünlüklerini başkalarından dinlemek isteriz. Düşmanının ve sevmeyenlerinin dahi onun faziletlerini anlattığı âlime âlim deriz. Zahidü'l-Kevserî, Mustafa Sabri'ye âlim deriz; aleyhinde makale yazanlar bile "eli öpülecek adam" demişlerdir onun için.

Ebu Hanife'ye âlim deriz; boynunun vurulması gerektiğini söyleyecek kadar aleyhinde olanlar dahi "ilimde çoluk çocuğuyuz" demişlerdir. Ebu Hanife babamız sayılır, demeye getirmişlerdir. Üstünlüğümü ben ve talebelerim anlattığı zaman âlimlik ucuza gitmiş olur. Üstünlüğümü sevmeyenler anlatmalıdırlar. Bu da ancak aradan bir asır geçtikten sonra anlaşılabilir ve teslim edilebilir bir özelliktir.

Ebu'l-Hasen en-Nedvî rahmetullahi aleyh, imrendiğimiz ve hayran olduğumuz insanlardan biriydi, İmam Rabbanî'nin torunlarından. Mekke'de bulunduğumuz yıllarda İmam Rabbanî'yle ilgili kitabını tercüme etmiştik, sonraları o tercümeyle teslim ettiğimiz yayınevi tarafından kaybedildi metin. Bir daha da tercüme edemedik. Ahmed Faruk es-Serhendî diye meşhurdur, "Davet Önderleri" adlı seride hazırlamıştı kitabı müellif

Kitabında İmam Rabbanî'yi hidayet kaynağı, mürşidi, tam bir tarikat erbabı insanın şeyhini övdüğü gibi övüyor ve onun tarikatında olduğunu alenen söylüyor. Hasan el-Benna'nın İhvan ekolünü ise cemaat ve çalışma örneği olarak görüyor. Kendisi tipik bir Hasan el-Bennacıdır. Seyyid Kutub rahmetullahi aleyh şehit edileceği zaman Mısır'a baskı yapıp "Bu şehadeti önleyelim, idam edilmesin" diye kampanyalar başlatmış.

Hindular -yani ineğe tapanlar- haberlerde görürsünüz, bir inekten dolayı binlerce Müslüman'ı istedikleri zaman öldürüyorlar. Elllerinden gelse Müslümanlar'ı kıyma makinesinden geçirecekler, o kadar buğzları vardır. Hindistan'da bizzat gözlerimle gördüm; bir Hindu mesele görüşmek için önüne gelip Nedvî'ye bir Müslüman'ın gösterdiğinden daha fazla saygı göstermişti. Bunu merak edip sorduğumda "Nedvî Hindular arasında çok saygındır" diye söylediler.

Bir başkası: Suudi Arabistan'da yaygın olan, burada insanların 'vahhabi' diye andığı, orada 'selefi' denen tarikat düşmanı, İhvan-ı Müslimin'i sevmeyen bir kadro vardır. Ülkedeki âlim kadronun özelliği budur. Siyasetle iştiğal ettiği için İhvan-ı Müslimin'i sevmeyenler; Hasan el-Benna'yı uzaktan seviyor gibi yaparlar ama esasen çok da muhabbetleri yoktur.

Orada bulunduğum yıllar içinde Mekke-Medine-Taif'te yapılan ilmî ve uluslararası toplantıların hemen tamamına katıldım. Nedvî de bunların önemli bölümüne katılanlardan biriydi. Bir toplantıya katılınca onun önünde laubali davranan hiçbir selefi görmedim. Bu çok dikkatimi çekmişti. Başka biri tarikatçı olsa onu gözleriyle yerin dibine batırıyorlardı ama Nedvî'ye hakaret ettiklerini veya saygısız davrandıklarını hiç görmedim.

Canı bedeninde idi ve ben de gözlerimle müşahade ettim: Bir âlim herkes tarafından nasıl sevilebiliyor ki bu zat hiçbir yerde "ben selefiyim" dememiştir. Kimliğini herkes biliyor zaten, yetiştirdiği talebelerini herkes tanıyor. Hanefî mezhebine sıkı sıkı bağlı talebeler yetiştirdi ama herkesin önünde hürmet ettiği, kimliğini anlayışla kabul ettiği bir insandı aynı zamanda. Âlim bu olmalıdır.

Altı: Âlimin dil açısından iki özelliği olmalı: Kur'an'ın dilini ana dili gibi bilecek ve yaşadığı toplumun insanların dilini onlardan iyi bilecek. İnsanlar onun konuştuğunu sözlükle anlamayacaklar. Böylece insanların içinden biri olacak.

Kur'an-ı Kerim, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimizi takdim ederken **مِنْ أَنْفُسِكُمْ** "İçinizden" bir Peygamber gönderdik size buyuruyor. Aristokratik bir âlim, Peygamber'in vârisi olamaz. Akademik konuşmayı daha faziletli zanneden bir âlim, önder âlim değildir. Anlaşılan âlimdir önder olan âlim. İnsanlar onu anlamak için zorlanmamalıdırlar. Talebeleriyle ders yaparken ilim adamı kimliğiyle olacak elbette ama ümmetin önündeyken avamın âlimi olacak.

Kur'an'ın dilini ana dili gibi bilmeyen, Kur'an ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemle bağlantı kuramaz. İnsanların dilini insanlardan iyi bilmeyen, bildiğini insanlara aktaramaz. Böylece müzelik âlim olarak kalır. Kur'an'ın dili olan Arapça'yı hakkıyla anlamayınca ilim adamlığında da bir yere oturamayacak. Anlıyor, anlatamıyorsa yine eksik kalacak. Bunun için âlim projelerimizde Arapça kadar Türkçe dersi de olmalıdır.

Arapça'yı anladığı kadar, ne kadar tercüme ettiğine de dikkat etmek zorundayız. Kendisi çok iyi anlayan ama iyi anlatamayan âlimin konumu zayıf kalacaktır. Bu sefer dırdırı iyi bilenler, insanların anlayacağı lisanı kullananlar; bizim o âlimimiz ibadetiyle veya kitap yazmakla meşgulken ya da ne dediği anlaşılmayan konuşmalar yaparken insanları alıp dalalete doğru sevk edip götüreceklerdir.

Anlamış ama gömmüş, gömmüş, gömmüş... Şam'da kütüphaneler dolu zaten. İnsanlar senin konuştuğunu anlamak için tahsil yapmak zorunda olsalardı, zaten senin gibi âlim olurlardı. Sen ilmî bir mesele anlatacaksın diye yanımda sözlükle mi dolaşacağım?

Bu zamanının önder kabul edilecek âliminin **yedinci** özelliği: Dünyayı tanıyacak. Bu dünyayı tanımak için coğrafi bilgisi olacak.

Kimya bilgisi olmalı ama bu, bütün kimyagerlerin bildiği şeyler anlamında değil. Alkolün nerede ve niçin kullanıldığını anlamalı ki fıkıh bilebilsin. Bir kokunun üretiminde alkol nasıl kullanılıyor, bunu az çok bilmeli.

Mezhepler, ırklar ve etnik yapılar hakkında bilgisi olmalı. Irak'taki savaşın "Amerikan zulmü, Yahudi planı..." demekle geçiştirilemeyeceğini ve buradaki kavganın hicretin otuz dokuzuncu senesinde başladığını anlamayan âlim değildir. Amerika, sadece büyük fanlarla külleri uçuşturup ateşi tekrar yeniden alevlendirdi. İşi Amerika'ya yıkarak kaçamazsın. Bu, bin dört yüz yirmi sene önce çıkmış bir fitnedir. Üzerinde kül vardı, bu külleri uçuşturdular ve alev tekrar tuttu.

Dünyayı tanımak zorundasın. Afrika'da Fransa'nın ne işi var, bunu anlamak zorundasın.

Sen, bir uçağın nasıl yol aldığını pilot kadar bilmek zorunda değilsin ama bir Müslüman'ın uçakta namazı nasıl kılacağı sorusuna cevap verirken uçaktaki yolculuğun nasıl yapıldığını da biliyor olman lazım. Gerekliyse sırf bunun için bilet al, bir defalığına uçağa bin. Bak ki uçakta Müslüman'ın abdest alması o kadar da kolay mı ki 'uçakta namaz kıl' demek kolay olsun...

Jelatinin haram olduğunu kolayca söyleyivermek neyi çözer: Ne yiyeceğiz-içeceğiz? Sofranda kaç şeyde jelâtin olduğunu biliyor musun? Yoğurdunda var, ekmeğinde var... Neyde yok ki? Haram demek o kadar kolay mı? Ne yiyecek bu insanlar?

Âlim, jandarma değildir. "Her şey yasak kardeş!" demek değil âlimlik. Âlim imamdır, önderdir. Önder, çare gösterip yasaktan alıkoyan insan demektir. İnsanlara ne yapacağını göstermeden "Her şey yasak!" diyerek âlimlik misyonu yerine getirilmez. Hâlden anlamak gerekiyor. İnsanlara helal yolları gösterip haramı öyle men etmek gerekiyor.

Elbette Allah her insana ne kadar idrak verdiyse o kadarıyla onu kabul edeceğiz. İlimden bir kadar nasibi olanı, bir kadar kabul edeceğiz ama ona 'zamanımızın Ebu Hanife'si' demeyiz. Zahidü'l-Kevserî, saltanat diyarından yeni gelenlerle uyuşmayacağını anlayıp sarığını kafasına sararak Allah için yollara düşen bir adamdır. Zamanın Ebu Hanife'si öyle olunur. Reklam yapmakla olunmuyor.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ. وَصَلَّى اللّٰهُ وَسَلَّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed aleyhisselama, ailesine, ashabına salat ve selam olsun.